

ZWEI QUAESTIONEN DES RADULPHUS BRITO ÜBER DAS 'SIGNIFICATUM GENERIS'

Wie anderswo nachgewiesen findet sich in der Hs. Nürnberg SB, Cent. V.21 eine andere, wahrscheinlich spätere, Version der Logica-vetus-Quaestionen des Radulphus Brito¹. Zwei Quaestionen aus dem Porphyrius-Kommentar (in der Zählung der Nürnberger Version qu. 25 & 44, eingeschoben nach qu. 15 bzw. qu. 23 der Normalversion) werden hier ediert. Obwohl auch andere Handschriften sich bisweilen an die Nürnberger Version anschliessen - die ganze Frage der verschiedenen Versionen bleibt noch zu untersuchen - sind diese beiden Quaestionen nur aus der Nürnberger Hs. bekannt. Über ihre Authentizität kann jedoch kein ernstes Bedenken bestehen. Die beiden Quaestionen verbinden die Problematik der 1280er Jahren mit den Diskussionen des frühen XIV. Jahrhunderts, besonders bei Hervaeus Natalis, Bartholomäus von Brügge, Johannes von Jandun und Petrus Aureoli.

RADULPHUS BRITO: QUAESTIONES SUPER PORPHYRIUM

Utrum genus significet aliquod unum.

Nürnberg Cent V 21.fol.66vb-67ra

Quia superius, dum quaeretur, utrum genus possit salvari in unica sui specie, mentio facta fuit de significato generis, ideo nunc quaeratur, utrum genus significet aliquod unum, id est aliquam unam speciem vel multas suas species.

Et videtur primum, quod non significet unum, sed multa, quia quod

¹ H. Roos: Die Kontroverse zwischen Bartholomäus von Brügge und Radulphus Brito über die Frage: Utrum genus possit salvari in unica specie. *Sapientiae procerum amore*. Mélanges en honneur de Dom J.P. Müller. *Studia Anselmiana* 63. Roma 1974: 323-42, besonders 329-34. - H. Roos: Zur Begriffsgeschichte des Terminus 'apparens' in den logischen Schriften des ausgehenden 13. Jahrhunderts. *Virtus politica*. Festgabe zum 75. Geburtstag von Alfons Hufnagel. Stuttgart 1974: 323-334.

praedicatur de pluribus per se, non unum significat, sed multa. Sed genus¹ praedicatur de pluribus speciebus per se. Ergo et cetera. Maior patet, quia idem terminus significat quod subiicit et praedicat ut dicitur I. Posteriorum.^A Minor patet ex definitione generis.

Item. In genere duo sunt tantum, scilicet ratio intelligendi vel multae species. Vel ergo significat rationem intelligendi vel multas species. Sed non significat rationem intelligendi, ergo multas species. Maior patet, quia non est dare plura in genere nisi plures species vel rationem intelligendi, sub qua significantur plures species. Minor etiam patet, quia si genus significaret rationem intelligendi, tunc quaelibet praedicatio generis de specie esset denominativa et per accidens. Sed falsum est praedicationem generis de specie esse accidentalem. Ergo et cetera.

Item. Si genus significaret aliquod unum, tunc illud unum vel esset una species vel una natura communis ad omnes species, vel unum accidens commune repertum in omnibus speciebus. Non una species tantum, quia tunc non esset vere praedicabile sive non posse<t> vere praedicari de omnibus suis speciebus, nisi falsa esset praedicatio dicendo 'homo est animal' aut 'asinus est animal', quia species contentae sub aliquo genere essentialiter distinctae sunt et separatae et talium unum vere de altero non praedicatur. Item non significat naturam communem ad omnes suas species, quia diversae naturae diversarum specierum nullam naturam communem possunt habere. Item non significat unum accidens commune, quia tunc quaelibet praedicatio generis de speciebus esset per accidens, quod nullus diceret. Ergo per locum a sufficienti divisione genus significat multas species.

Item. Hoc arguitur auctoritate Philosophi VII. Physicorum, qui dicit quod iuxta genera latent multa et haec multa nihil aliud sunt nisi multae species. Ergo genus significat multas species.

Oppositum arguitur:

Si genus significaret plures species, tunc quaelibet praedicatio generis de specie esset falsa. Consequens est falsum. Ergo et antecedens. Falsitas consequentis apparet I. Posteriorum, quia omnis <talīs> propositio per se est vera.^B Sed dicendo 'homo est animal', ista est per se in primo modo ut patet ibidem. Ergo et cetera. Consequentia etiam apparet,

¹ species N

A *Locum non inveni.*

B 73a 34sq.

quia multa et diversa essentialiter sub quacumque ratione accepta numquam verificantur de uno. Unde in praedicatione vera oportet, quod quidquid nomine praedicati importatur, nomine subiecti includatur et verificatur de eo. Si ergo genus nomine suo plures species sub quacumque ratione accidentali acceptas importaret, oporteret quod omnes istae species de una specie verificarentur, si genus de specie debet praedicari. Sed hoc est falsum. Ergo et cetera.

Item. Quod de una sola specie praedicatur, significat unum. Sed genus praedicatur de una specie. Ergo et cetera. Maior patet, quia idem terminus significat, quod subiicit et praedicat. Minor patet de se.

Ad istius quaestionis evidentiam suppono duo.

Primo quod genus naturaliter non est aliquid unum, immo multa secundum Philosophum VII. Physicorum capitulo de permixtione motuum, ubi dicit quod iuxta genera latent multa et intelligit de genere realiter sumpto.^A Idem vult Themistius in prooemio De anima, ubi dicit, quod genus est quidam conceptus sine hypostasi ex tenui similitudine singularium collectus sine hypostasi,^B id est sine natura una, immo realiter est plures naturae.

Secundo suppono, quod genus quantum ad rationem suam est aliquid unum, quia in pluribus speciebus reperitur aliquis unus modus essendi communis, ex quo potest sumi una ratio sive unus modus intelligendi generis communis omnibus speciebus illius generis. Sicut in homine et asino et aliis speciebus animalis reperitur unus modus essendi communis sicut sentire et moveri, ex quo sumitur ratio sive modus intelligendi animalis communis omnibus speciebus animalis.

Tunc ex istis suppositis dico duo ad quaestionem.

Primo quod genus significat aliquid unum secundum rationem et intellectum et non multa, quae sunt in re. Secundo dico, quod sunt multa realiter, quae substant isti rationi intelligendi generis, quia realiter sunt multae species. Primum declaratur, quia illud, quod per genus intelligitur, hoc nomine generis significatur. Sed nomine generis intelligimus aliquam rem, secundum quod habet aliquem modum essendi, ex quo sumitur una ratio intelligendi. Ergo res, quae nomine generis significatur secundum quod significatur, habet unum modum essendi et unum modum intelligendi sumptum ex illo modo essendi et sic est unum secundum istum modum intelligendi. Ergo id, quod nomine generis significatur, est unum secundum

A VII, 249a 21-23.
CLCAG I: 8,22-9,1).

B Themistius, De an. CAG V,3:3,32-33(ed.Verbeke

rationem et modum intelligendi et non illa multa, quae sunt in re extra animam, quia res sub esse extra animam non significatur, sed sub esse intellecto. Sed est advertendum, quod licet significatur res ut est sub esse intellecto sive ut est sub esse in anima, non tamen significatur sub esse in anima nec significat id esse in anima, immo est illud, sub quo alterum significatur. Res autem extra animam non sunt extra animam sub esse in intellectu.

Vel sic: Illud significat aliquod unum secundum rationem et modum intelligendi, in quo invenitur unus modus essendi communis pluribus speciebus generis. Sed genus est huiusmodi. Quia in ipso invenitur modus essendi communis pluribus speciebus, a quo sumitur ratio generis. Ergo et cetera. Maior¹ patet. Minor etiam patet, quia in hoc, quod est animal, invenitur unus modus essendi communis pluribus speciebus, scilicet sentire et moveri, a quo sumitur ratio generis, quod est animal.

Item: Quae possunt habere unam rationem essendi, intelligendi et significandi, illa possunt habere unum significatum secundum conceptum sive intellectum. Multae species sunt huiusmodi. Ergo et cetera. Maior patet, quia ratio significandi refertur ad significatum. Minor apparet; omnes enim species animalis conveniunt in uno modo essendi ut in moveri et sentire. Ergo et cetera.

Item: Sicut aliquod intelligitur, ita habet significari. Sed multae species possunt intelligi secundum unum conceptum. Ergo et significari. Maior patet I. Perihermeneias, quia significare sequitur intelligere.^A Minor etiam apparet, quia omnes species animalis possunt intelligi ut sunt principium motus et sensus.

Secundum declaratur, scilicet illud, quod substat isti rationi intelligendi sive significationi generis, realiter sunt multae species, quia genus realiter non est unum, sed multa. Sed quod substat rationi intelligendi generis, est illud, quod est genus realiter. Ergo quod substat rationi intelligendi generis, est realiter multa, licet illa multa ut multa non veniant ad intellectum. Maior patet, quia genus realiter est multae species; quod enim secundum essentiam et secundum rem reperitur in pluribus speciebus, est realiter multae species, quia essentia diversarum specierum est multae species. Sed genus est huiusmodi. Ergo et cetera. Minor patet de se.

¹ est *add.* N

Vel sic: Illud, quod genus significat est realiter multa, quia illud, quod significat aliquid, in quo realiter plures species includuntur, significat aliquid, quod realiter est multa. Sed genus est huiusmodi. Ergo et cetera. Maior patet, quia cum ad genus realiter plures species exigantur, <***> quod significat illud et cetera. Minor patet, quia genus significat aliquid, in quo apparet quaedam operatio, a qua operatione sumitur intellectus generis communis pluribus speciebus et illud est realiter multa. Unde genus non significat realiter multa, sed significat illud, quod realiter est multa, et isti sermones differunt.

Intelligendum ergo quod aliud est dicere 'genus significare multa' et 'genus significare aliquid, quod est realiter multa', quia quando dico, quod genus significat multa, tunc ista multa sunt significatum, quod importatur nomine generis, quod non est conveniens, quia quod terminus significat id subiicit et praedicat. Si ergo multa significarentur nomine generis, ita quod multa essent significatum eius, tunc etiam ista multa praedicaret. Et sic praedicando genus de specie, diversae naturae praedicarentur de una, quod est inconveniens. Sed quando dico, quod genus significat aliquid <quod> realiter est multa, illud potest esse unum sub una ratione intelligendi, quod quidem unum habet in se principium operationis sive modum essendi, a quo sumitur ratio ista intelligendi. Verbi gratia: Sicut animal non significat suas species, sicut hominem, asinum et equum et sic de aliis, sed significat aliquod aggregatum ut est principium sentiendi et movendi quae sunt quidam modi essendi communes, a quo sumitur unus intellectus, sub quo intellectu significatur aggregatum et intelligitur et in suis speciebus salvatur et in quolibet individuo suarum specierum. Illud totum aggregatum puta animal, quod nomine generis importatur, est realiter multae species sub se.

Vel sic: Non est idem dicere, quod genus significat multa et illud quod significat genus est realiter multa, quia genus non significat multa ut multa, quia pluralitas specierum non est de significato generis, sed significat aliquid, quod in natura sua includit plures species et illa plura non sunt de significato generis. Quia quando intelligo genus, intelligo quid aggregatum ex materia et forma ut per animal intelligo compositum ex materia et forma, in quo est operatio, a quo sumitur ratio communis generis.

Tunc ad rationes.

Ad primum cum dicitur: quod praedicatur de pluribus speciebus,

significat multa et non unum, falsum est secundum rationem. Immo dico, quod illud, quod praedicatur de pluribus, potest esse unum secundum rationem et non multa, quod tamen illud unum realiter multa sit. Unde ad hoc quod aliquid significetur, oportet, quod hoc sit sub esse intellecto et significato sive sub aliqua ratione una intelligendi. Modo multa ut multa sunt diversa essentialiter <et> sub aliqua ratione una non possunt intelligi et significari. Ideo ad hoc, quod aliquid praedicetur quamcumque etiam de pluribus praedicetur oportet, quod sit unum secundum rationem. Et ideo licet genus praedicetur de pluribus, significat tamen unum secundum rationem et illud unum tamen realiter est multa. Illa tamen multa non habentur de significato generis, quia multa ut multa sunt non veniunt ad intellectum.

Vel sic: Illud, quod praedicatur de pluribus et cetera, dico, quod non requiritur, si aliquid praedicatur de pluribus quod propter hoc significet plura. Sed sufficit, quod illud, quod est significatum, realiter sit multa et sit unum secundum rationem intelligendi, sub qua intelligitur.

Ad aliud: In genere sunt duo, scilicet ratio et species. Dico, quod ista divisio est insufficiens. Sunt enim ibi tria: unum secundum conceptum, et conceptus, quo illud concipio, et fundamentum illius conceptus, et quia ibi est unum secundum conceptum, illud unum potest genus significare.

Vel sic: Genus non significat rationem intelligendi nec significat multas species, sed significat aliquid, quod in se habet principium operationis, ex quo sumitur ratio communis intelligendi omnibus suis speciebus et illud totum est idem realiter, quod illae multae species. Ideo et cetera.

Vel sic: Dico, quod nec sic nec sic, sed significat aggregatum ex materia et forma, in quo apparet operatio, ex qua sumitur ratio generis communis omnibus speciebus.

Ad tertiam, cum dicitur: Si genus significaret aliquid unum, tunc illud unum et cetera. Dico quod nullo istorum. Sed genus significat aliquid, quod est unum secundum rationem sive conceptum ut est principium operationis in se, ex qua sumitur illa ratio intelligendi, secundum quam illud est unum et movet intellectum. Dico tamen, quod licet secundum rationem sit unum, tamen realiter est multa.

Vel sic: Dico, quod genus non significat unam speciem, sed magis aliquid unum, quod requirit multas species et eas includit ut est prin-

cipium operationis communis a qua sumitur ratio generis. Et ideo multa non significantur per genus, quae includuntur in illa operatione quae est una. Unde si album habet dependentiam ad subiectum, propter hoc non oportet, quod ideo significat subiectum.

Ad auctoritatem Philosophi VII. Physicorum, quod iuxta genera latent multa etc., dico, quod illis multis speciebus est unus conceptus sive una ratio intelligendi, cui correspondent multae species a parte rei, et sic ad illud.

Et nota, quod hic facit difficultatem ista ratio. Cum dicitur homo est aliquod <unum> secundum conceptum, scilicet generis, et hoc unum secundum conceptum realiter est multae species. Ergo homo est multae species. Ad hoc dicendum: cum dicit, homo est aliquod unum secundum conceptum, conceditur. Sed dicis in minori: hoc unum secundum conceptum realiter est multae species, dico, quod verum est in diversis speciebus, non tamen in una. Ergo non potes concludere, quod homo sit multae species, et sic ad illud.

Ad alias rationes, quae sunt in oppositum, patet solutio.

Prima enim bene probat, quod genus non significat multas species ut multae sunt, sed aliquod unum secundum rationem intelligendi, illud tamen unum realiter est multae species, quia illud, quod substat isti generis significationi realiter est multa, illa tamen multa non habent de significato, quia non veniunt ad intellectum ut multa sunt. Ideo et cetera.

Secunda ratio similiter probat bene, quod est unum secundum rationem et non multa ut multa sunt. Idem tamen unum realiter est multa.

Vel sic: Conceditur non pro tanto, quia significet aliquam naturam unam, sed est bene aliquod unum secundum operationem, a qua sumitur ratio generis. Cum ergo dicitur, quod de una sola specie praedicatur et cetera, concedatur, quod significat unum secundum modum et rationem intelligendi, quae est in pluribus et propter hoc, quod est in pluribus et praedicatur de pluribus speciebus.

*Utrum ex uno apparenti in re intellectus possit consurgere
in intellectum essentialem generis.*

Nürnberg Cent V. 21 f. 73va-vb

Quia in praecedenti quaestione in solutione 4. rationis contra primam positionem dictum fuit, quod genus accipitur ab apparenti magis communi,

differentia ab apparenti minus communi, gratia huius quaeratur, utrum ex uno apparenti in re intellectus possit consurgere in intellectum essentialem generis.

Et videtur, quod non, quia Commentator dicit II. Metaphysicae: Nihil agit ultra suam speciem. Sed quiditas et essentia generis est ultra speciem apparentis. Ergo ex uno apparenti in re intellectus non potest consurgere in intellectum essentialem generis. Maior patet auctoritate Commentatoris. Minor est manifesta: Essentia enim generis est aliud ab apparenti.

Item: Agens naturale nihil imprimit in passum nisi suam similitudinem. Sed apparens in re est agens naturale. Ergo nihil imprimit in intellectum nisi suam similitudinem tantum. Ergo non imprimit in intellectum essentialiam generis. Maior patet ut calidum imprimit formam suam in frigidum, sic apparens extra tantum suam formam et similitudinem imprimit in intellectum, quae similitudo est tantum eius cognitio et non intellectus essentialis generis. Minor apparet: apparens enim movet sensum et ducit ipsum de potentia ad actum, quod est tantum sui ipsius similitudo.

Item: Sicut se habet accidens reale ad substantiam realem, sic accidens cognitum ad substantiam cognitam. Sed accidens reale non est causa substantiae realis. Ergo accidens cognitum non est causa substantiae cognitae. Maior patet per locum a simili. Minor etiam apparet. Accidens enim non est causa substantiae, quia sic effectus esset nobilior sua causa. Cuius contrarium dicit auctor libri de Causis in quadam propositione. Dicit enim, quod omne productivum nobilior est eo quod producit.

Item: Sicut aliquid se habet ad essentiam, sic ad cognitionem. Sed accidens generis habet cognosci a substantia generis. Ergo et cetera. Maior patet per Philosophum II. Metaphysicae, ubi dicit, quod eadem sunt principia essendi et cognoscendi. Minor patet I. Physicorum, ubi dicit, quod materia et forma est¹ principium omnium aliorum.

In oppositum est Philosophus in libro de Sensu et sensato et in III. De anima et in I. eiusdem in proemio, ubi dicit, quod accidentia magnam partem conferunt ad cognoscendum quod quid est. Et hoc etiam experimur in nobis ipsis.

Unde dico quod non solum intellectus consurgit ex apparenti uno in intellectum essentialem generis, sed etiam cuiuslibet rei alterius. Cuius ratio est: Ex illo intellectus consurgit in intellectum essentialem generis

¹ et N

vel alterius rei, a quo dependet omnis nostra cognitio. Sed ex apparenti dependet omnis nostra cognitio. Ergo et cetera. Maior patet per Philosophum in prooemio De anima et in II. quod omnis nostra cognitio dependet ex sensatis et imaginatis et etiam I. Posteriorum patet in prima propositione: Omnis doctrina et omnis disciplina intellectiva ex praexistenti fit cognitione sensitiva.

Ad istam quaestionem dicunt quidam quod prius apparet accidens sensui, deinde dum est cognitum apud intellectum ducit intellectum in cognitionem substantiae.

Istud non est verum, quia si sic esset, tunc accidens esset primum obiectum intellectus, quod falsum est. Substantia enim est primum obiectum eius.

Et ergo dicendum est: Quandocumque virtutes aliquae sunt ordinatae una existente in operatione, alia movetur ad operandum ut videmus exemplum de ove cum videt colorem et dispositiones lupi, statim movetur virtus aestimativa et apprehendit inimicum, non ratione coloris, qui apparuit sensui visus, sed ratione motus, quia inimicum non est obiectum sensui visus. Sic est in proposito: Accidens apparens movet sensum, tamen non in virtute propria, sed in virtute totius compositi, scilicet substantiae et accidentis. Substantia enim non existente non sentitur accidens. Et quia sic apparens movet sensum in virtute totius, tunc movetur sensus communis diiudicans et separans hoc sensibile ab illo. Deinde movetur fantasia a toto composito substantiae et accidentis. Intellectus vero agens veniens super ipsum fantasma invenit ibi quiditatem rei cum principiis individuans et accidentibus radiando abstrahit ipsam quiditatem ab accidentibus et a conditionibus hic et nunc et reponit in intellectum possibilem et sic intellectus intelligit.

Istud non est inconveniens, quia diversa susceptibilia secundum unam et eandem actionem recipiunt diversa accidentia. Hoc apparet in motu sagittae plumbatae. Uno et eodem motu lignum liquescit et sagitta. Lignea autem accidente alteratur ut in duratione et sic est in motu apparentis.

Per hoc ad rationes in oppositum.

Ad primam cum dicitur "nihil agit ultra suam speciem" dico quod verum est per se et primo et in virtute propria; tamen per accidens et ex consequenti et in virtute alterius bene aliquid agit ultra suam speciem, ut calidum in virtute ignis agit in substantiam ligneam. Sic apparens non

agit in intellectum in virtute propria, sed in virtute quiditatis et intellectus agentis etc. Et sic etiam dicatur ad minorem.

Ad secundam cum dicitur "agens naturale nihil imprimit etc." dico quod verum est primo et per se, tamen ex consequenti etc. ut prius.

Ad tertiam cum dicitur "sicut se habet accidens reale ad substantiam realem etc." dico quod verum est suo modo. In minori dicitur "accidens reale non est causa substantiae¹ realis", dico quod verum est primo et in essendo, tamen ex consequenti et in cognoscendo accidens bene est causa substantiae.

Ad quartam cum dicitur "sicut aliquid se habet ad entitatem sic etc." dico quod verum est a priori, tamen a posteriori cognitio substantiae procedit a cognitione accidentis. Unde tradendo et a priori accidens cognoscitur per substantiam, sed inveniendū est e converso et a posteriori; sic enim substantia cognoscitur per accidens.

¹ accidentis N